

MAHSULOT EKSPORTINI OSHIRISH VA SIFAT JIHATDAN O'ZGARTIRISHNING ASOSIY MEXANIZMLARI

Behruz Daminov

*Toshkent Davlat Iqtisodiyot
Universiteti, Iqtisodiyot
fakulteti, I-92 guruh talabasi*

Annotatsiya: Xalqaro savdoning hozirgi muhitida davlatlar imkon qadar ijobiy tashqi savdo saldosiga erishishga harakat qiladi, ya'ni importni jilovlash va eksport hajmini imkon qadar oshirish. Eksport hajmini ko'paytirish albatta tashqi iqtisodiy aloqalarni yaxshilash, inflyatsiyani jilovlash kabi davlat iqtisodiy siyosatining shu kabi asosiy maqsadlariga erishishga imkon yaratadi. Ushbu maqolada yuqorida keltirilgan iqtisodiy maqsadlarga erishishda eksport hajmini oshirish va sifat jihatdan oshirishning asosiy mexanizmlari tahlil qilinadi, fikr va xulosalar beriladi.

Kalit so'zlar: eksport, xalqara savdo, tashqi savdo balansi, iqtisodiyot, ishlab chiqarish resurslari

Kirish

Mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishi va uning jahon bozoriga kirib borishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri mamlakat eksport salohiyati hisoblanadi. Shu sababli ham rivojlangan va rivojlanayotgan har bir mamlakat o'z daromadini yuksaltirish va valyuta oqimini ko'paytirish maqsadida eksport hajmini oshirishga harakat qiladi. O'z navbatida bu maqsadga erishishda mamlakat barcha imkoniyatlardan foydalangan holda tovar va xizmatlar ishlab chiqarish hamda bozorga taklif qilishni ko'paytirishga harakat qiladi.¹

Eksportni oshirishning zarurligi

So'nggi yillarda ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanish, mahsulot ishlab chiqarish hajmini oshirish va eksport geografiasini kengaytirish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda.

Jahon amaliyoti shuni ko'rsatadiki, dunyo mamlakatlari iqtisodiyotida eksportga yo'naltirilgan siyosatni amalga oshirish, iqtisodiyotni rivojlantirish jarayoni uchun bir qator ijobiy ta'sirlarni yuzaga keltirishi bilan bog'liq:

- eksportga yo'naltirilganlik tufayli mamlakat ichki bozorining bir yoqlamaliligi bilan bog'liq cheklovlar bartaraf etiladi;
- valyuta tushumlarining barqaror kirib kelish mexanizmlari shakllantiriladi;

¹ <https://cyberleninka.ru/article/n/eksportbob-mahsulotlar-ishlab-chiqarishni-tashkil-etishning-muammo-va-yechimlari/viewer>

- korxonalar xalqaro raqobatga kirishadi va bu esa xarajatlarni kamaytirish, mahsulot sifatini yaxshilash, yangi texnologiyalarni joriy etish uchun rag‘bat yaratadi;
- eksportga yo‘naltirilgan mamlakatlar odatda nafaqat katta valyuta zaxiralari ega, balki jahon kapital bozori resurslariga nisbatan oson kirish imkoniyatiga ega bo‘ladi;
- proteksionizm davri tugab, (milliy kapitalning dastlabki to‘planish davri uchun juda oqilona) sanoat tizimining ochiqligi va uning liberalligiga asoslangan erkin savdo davri kirib keladi.

Yuqoridagi tajriba natijalaridan ko‘rinib turibdiki, eksportning o‘shishi iqtisodiy o‘shishni rag‘batlantiradi. O‘shishning bunday manbai nafaqat iqtisodiyotning qolgan qismiga nisbatan multiplikativ ta‘sir ko‘rsatadi, balki o‘shishning to‘lov balansi muammolari bilan cheklanmasligi yoki to‘xtatilmasligini ta‘minlaydi, chunki qo‘shimcha import xajmini o‘shishini ta‘minlovchi to‘lov uchun zarur bo‘ladigan har qanday xorijiy valyutaga erishish imkoniyatini taqdim etadi.²

Eksportni oshirish mexanizmlari

Mahsulot eksportini ko‘paytirish va ularni sifat jihatidan o‘zgartirish strategik yondashuvlar va mexanizmlarning kombinatsiyasini o‘z ichiga oladi. Mana bir nechta asosiy mexanizmlar:

1. Bozor tadqiqoti va tahlili:

- Maqsadli bozorlardagi talab tendentsiyalari, mijozlarning xohish-istaklari va raqobatbardosh landshaftlarni aniqlash uchun bozorni chuqur o‘rganish.
- Tariflar, qoidalar va madaniy farqlar kabi kirishdagi mumkin bo‘lgan to‘siqlarni tahlil qiling.

2. Sifatni yaxshilash:

- Xalqaro standartlar va sertifikatlariga javob beradigan sifat nazorati jarayonlariga sarmoya kiriting.
- Mijozlarning tajribalari asosida mahsulot sifatini doimiy ravishda yaxshilash uchun ular bilan fikr-mulohazalarni amalga oshirish.

3. Innovatsiyalar:

- Mavjud mahsulotlarni innovatsiya qilish yoki muayyan bozor ehtiyojlarini qondiradigan yangilarini yaratish uchun tadqiqot va ishlanmalar uchun resurslarni ajratish.
- Mahsulot xususiyatlari, barqarorligi va samaradorligini oshirish uchun texnologiyadan foydalaning.

4. Brendni rivojlantirish:

² <https://cyberleninka.ru/article/n/eksportbob-mahsulotlar-ishlab-chiqarishni-tashkil-etishning-muammo-va-yechimlari/viewer>

- Xalqaro iste'molchilar bilan rezonanslashadigan kuchli brend identifikatorini yaratish.

- Ogohlikni oshirish va ishonchlilikni o'rnatish uchun maqsadli bozorga moslashtirilgan marketing kampaniyalarida qatnashing.

5. Eksportni rag'batlantirish dasturlari:

- Xalqaro miqyosda kengaymoqchi bo'lgan korxonalar uchun moliyaviy yordam, o'qitish va resurslarni taqdim etuvchi hukumat eksportini rag'batlantirish dasturlaridan foydalanish.

- Mahsulotlarni namoyish qilish va potentsial xaridorlar bilan bog'lanish uchun savdo yarmarkalarida va ko'rgazmalarda qatnashing.

6. Strategik hamkorlik:

- Maqsadli bozorlardagi mahalliy distribyutorlar yoki agentlar bilan ularning bozor bilimlari va tarmoqlaridan foydalanish uchun ittifoq tuzing.

- Qo'shma korxonalar yoki ko-brending imkoniyatlari uchun boshqa korxonalar bilan hamkorlik qiling.

7. Logistika va ta'minot zanjirini optimallashtirish:

- Xarajatlarni kamaytirish va yetkazib berish muddatlarini oshirish uchun logistika va ta'minot zanjiri boshqaruvini takomillashtirish.

- Yuk tashish xarajatlari va tariflarini kamaytirish uchun asosiy bozorlarda mahalliy ishlab chiqarish yoki yig'ish imkoniyatlarini ko'rib chiqing.

Ushbu mexanizmlarni amalga oshirish orqali tadbirkorlik subyektlari nafaqat mahsulot eksportini oshirish, balki jahon bozorida taklif etilayotgan mahsulotlar sifati va raqobatbardoshligini oshirishi mumkin.

Eksportni davlat tomonidan qo'llab quvvatlanishi

So'nggi yillarda tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishga doimiy e'tibor qaratilmoqda.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar va tashqi savdo vazirligi huzurida Eksportni rag'batlantirish agentligi tashkil etilib, eksport hajmini oshirish uchun eksport qiluvchi korxonalarga moliyaviy ko'mak berish mexanizmlari yaratildi.

Jahon bozorlarida raqobat keskinlashib borayotgan sharoit mahsulotlar eksporti hajmini oshirish orqali yangi bozorlarga kirib borish va an'anaviy bozorlarda o'z o'rnini mustahkamlash uchun eksport qiluvchilarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni yanada kengaytirish zaruriyatini yuzaga keltirmoqda.³ Ushbu zaruriyatni hal etishda respublikada keng qamrovli ishlar amalga oshirib kelinmoqda, xususan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 07.05.2020 yildagi PQ-4707-son, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 07.09.2021 yildagi PF-6306-son farmonlarini ijrosini ta'minlash kabilardir.

³ <https://lex.uz/ru/docs/-4806730>

Xulosa

Hozirki kunda respublikamizning Jahon Savdo Tashkilotiga a'zo bo'lishi borasida muzokaralar olib borilmoqda. Ushbu tashkilotga a'zo bo'lish eksportni rag'batlantirishda kata qadam bo'lib hisoblanadi, dunyoning yetakchi rivojlangan mamlakatlari bozorlari bizning tadbirkorlar uchun ochiladi. Hozirgi kunda ushbu bozorlarga kirib borishda asosiy muammo ularning sifat standartlariga javob berishda bo'lib turibdi. Xulosa shundan iboratki, eksportni rag'batlantirish agentligi imkoniyatlaridan foydalangan holda eksport mahsulotlarini xalqaro standartlarga muvofiqini ta'minlash zarur, shundagina eksport hajmida kata o'sish orqali tashqi savdoda ijobiy saldogga erisha olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/eksportbob-mahsulotlar-ishlab-chiqarishni-tashkil-etishning-muammo-va-yechimlari/viewer>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 07.05.2020 yildagi PQ-4707-son
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, 07.09.2021 yildagi PF-6306-son
4. <https://lex.uz/ru/docs/-4806730>